

Univerzita Karlova
Filozofická fakulta
Ústav filosofie a religionistiky
Filosofie

Autoreferát (teze) disertační práce

Pavel Sladký

NA HRANICÍCH METAFYZIKY

Pokus o interpretaci Patočkovy filosofie negativního platonismu

AT THE BORDERS OF METAPHYSICS

An Attempt to Interpret Patočka's Philosophy of Negative Platonism

vedoucí práce: prof. PhDr. Pavel Kouba
2018

P. Sladký, *Na hranicích metafyziky. Pokus o interpretaci Patočkovy filosofie negativního platonismu*, Praha 2018, disertační práce, Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav filosofie a religionistiky, 141 str.

Filosofie Jana Patočky se těší rostoucímu zájmu nejen v českém a slovenském prostředí, ale i v zahraničí. Do určité míry se tento trend dotýká rovněž filosofie negativního platonismu, již Patočka rozvíjel v 50. letech, aby ji nakonec ve výrazně rozpracované podobě opustil ve prospěch jiné koncepce. Až na nepočtené výjimky se však interpretační obliba negativního platonismu omezuje jen na stejnojmennou programovou stat', příp. na historicko-filosofický esej *Nadcivilizace a její vnitřní konflikt*. Pokud je nám známo, dosud nikdo se nepokusil o systematickou interpretaci negativního platonismu jako celku. Tento dluh bychom rádi splatili předloženou prací.

Disertační práce *Na hranicích metafyziky. Pokus o interpretaci Patočkovy filosofie negativního platonismu* je strukturována do tří částí. Uvedení do negativního platonismu a jeho filosofického kontextu, které je předmětem první části, zahajujeme interpretací programového textu *Negativní platonismus*, na niž navazujeme krátkým exkurzem do tří filosofických přístupů (Heidegger, Jaspers, Sartre), jimž je podle nás negativně-platónská nauka různým způsobem myšlenkově zavázána. Už na sklonku 30. let Patočka začíná pracovat na rozsáhlejším projektu, pro nějž se vžilo označení „filosofie nitra“. Jeho posledním výstupem byla subjektivisticko-humanistická koncepce obsažená v nedokončené studii *Věčnost a dějinnost*, která bezprostředně předcházela filosofii negativního platonismu. Naším dalším krokem je proto interpretace *Věčnosti a dějinnosti* a její vymezení vůči *Negativnímu platonismu*. Poslední kapitoly první části věnujeme přednášce *Platón*, již Patočka podle všeho stanul na prahu negativního platonismu. Náplní druhé části je vlastní interpretace negativního platonismu, jejímž východiskem je rozdělení textů pojících se k Patočkově koncepci do dílčích vrstev a jejich datace. Konečně ve třetí části se postupně vracíme k inspiračním zdrojům negativního platonismu a ptáme se po nedostacích a limitech této nauky a v souvislosti s nastíněním postnegativně-platónské fáze Patočkova myšlení také po důvodech, které Patočku zřejmě přiměly odložit projekt negativního platonismu a zahájit práci na nové koncepci.

I

Textem *Negativní platonismus* z počátku 50. let Jan Patočka formuloval základ svého stejnojmenného filosofického projektu. Jak patrné z názvu i podtitulu této programové statí (*O vzniku, problematice, zániku metafyziky a otázce, zda filosofie může žít i po ní*), spočívá způsob, jímž má být ustaveno východisko koncepce negativního platonismu, v reinterpretaci klasické metafyziky. Naše čtení *Negativního platonismu*, které je předloženo v první kapitoly první části, lze shrnout do následujících

bodů: 1. *Negativní platonismus* činí ostré významové rozlišení pojmů filosofie a metafyzika: zatímco metafyzika je každé myšlení, které přistupuje k otázce celku skutečnosti s kladným a obsahovým nárokem, filosofie si otázku celku klade, aniž by takový nárok vznášela. 2. V dějinách metafyziky je podle Patočky možné rozeznat dvě základní stadia: kladné a záporné. 2.1. Pro kladné stadium metafyziky, které odpovídá tradici klasické metafyziky počínaje Platónem, je určující snaha řešit problém smyslu světa mimo imanenci světa se současným pozitivně-vědeckým nárokem (pochopení transcendence jako pohybu k „vpravdě jsoucímu jsoucnu“, z něhož lze učinit předmět vědeckého zkoumání). V tomto směru je kladná metafyzika transformací původnějšího filosofického přístupu, jejíž počátek je možné historicky přesně stanovit. Napětí mezi filosofií a kladným stadiem metafyziky Patočka základně zachycuje jako tenzi mezi Sókratem a Platónem. 2.2. Záporné stadium metafyziky se prezentuje jako záměrný myšlenkový protipól kladné metafyziky. Kritizuje každé myšlení, které transcenduje rámec předmětné danosti. Definuje-li však Patočka v *Negativním platonismu* metafyziku jako vztah k celku skutečnosti s kladným a obsahovým nárokem, ukazuje se, že protimetafyzické směry nemusí být nutně nemetafyzické, neboť ač v souvislosti se svou vědeckou orientací redukují pojem bytí na pojem předmětného jsoucna a třebaže se otázky po celku tiše či výslovně zřikají, narážejí na meze pozitivně-vědeckého přístupu, čímž metafyzickou otázku po kladné a obsahově zvládnutelném celku mohou nechávat – a jak se Patočka dále snaží doložit, také nechávají – ve hře. Záporné stadium metafyziky reprezentují na jedné straně klasický pozitivismus a dialektický humanismus (marxismus), které metafyzice jako nevypělému a již překonanému způsobu myšlení připisují dílčí oprávnění, když mu rozumí jako historicky nutnému kroku v pohybu k pozitivní danosti, na druhé straně logický pozitivismus, pro nějž je metafyzika pouze logickým omylem plynoucím z chybného užívání jazyka. 3. Teprve z hlediska filosofie se ozřejmuje skutečná relevance obou stadií metafyziky, resp. „pravda kladné metafyziky“ a „pravda záporné metafyziky“. 3.1. Pravda kladného stadia metafyziky záleží v tematické zkušenosti nedostatečnosti předmětného jsoucna z hlediska otázky po celku, v zážitku svobody od daného, resp. v průkazu možnosti transcendovat objektivitu v celku. 3.2. Pravda záporného stadia se naopak ukazuje v kritice vědecké pretenze kladné metafyziky: neexistují-li „metafyzická fakta“, neexistuje ani předmět, na němž by se metafyzika mohla uskutečnit jako věda. 4. Patočkova reinterpretace metafyziky z hlediska filosofie spočívá v dialektické syntéze pravdy kladné a záporné metafyziky. Paradigmatickým výsledkem této syntézy je nové pochopení dvou ústředních pojmů archetypální platónské metafyziky: ideje a chórismu. 4.1. Chórismos je zbaven objektivního smyslu metafyzické difference (předěl mezi jsoucnem a „superjsoucnu“) a rehabilitován v původním smyslu onticko-ontologické difference. 4.2. Idea je připravena o pasivní stránku „metafyzického faktu“ a myšlena jako aktivní, nepředmětná a odpředmětňující transsubjektivní moc, tj. jako původce a současně „výkladový princip“ fenoménu svobody, a potud též fenoménu dějinnosti a sémantického perspektivismu (kompetence odkrývat na předmětném jsoucnu stále nové významové vrstvy jako důsledek možnosti distancovat se od takového jsoucna), a v neposlední řadě také jako

doklad neoprávněnosti názoru o nadřazenosti lidského jsoucnu vůči celku (jakkoli je člověk „nad“ předmětným světem, stojí zároveň „pod“ Ideou, lidská svoboda není *causa sui*).

Jak patrně, Patočkovu projektu je třeba od počátku rozumět jako programu nemetafyzické revize metafyziky, a ne jako metafyzické alternativě vůči existujícím metafyzickým koncepcím. Ačkoli má negativně-platónské překonávání metafyziky povahu dialektické syntézy pravdy kladného a záporného stadia metafyziky, nejedná se o syntézu s nějakou vyšší metafyzickou ambicí. Tato syntéza se totiž opírá o hledisko nemetafyzické filosofické zkušenosti, která má být prostřednictvím výkladu základu metafyziky – a tedy „přes metafyziku“ – přivedena ke slovu a která má metafyziku zpětně oslovit ve vztahu k jejím nedomyšleným (vědeckým) nárokům. Transmetafyzický přístup *Negativního platonismu* je přitom nevyhnutelný, neboť metafyzika podle Patočky filosofii v dějinách západního myšlení nahradila, ale současně jako konečná historická transformace filosofie v sobě stále nese podstatný odkaz k autentické filosofické zkušenosti (pravda kladné a záporné metafyziky). Nemá-li být proto konec metafyziky, který se ohlašuje v její radikální krizi, koncem filosofie vůbec, je třeba podle *Negativního platonismu* vyjmout z metafyziky životaschopné filosofické jádro a nechat je znovu promluvit. Vodítkem tohoto přístupu, který Patočka nazývá „demetafyzace“, je onticko-ontologická diference, jejíž předobraz, rozšíříme-li sókratiku z lidské na obecně ontologickou úroveň, Patočka spatřuje v Sókratově otázce po nejvyšším dobrém. Naopak u zrodu metafyziky jako „onticko-ontologické syntézy“ stojí podle negativního platonismu Platón, když prostřednictvím ideového jsoucnu kladně a obsahově odpovídá na Sókratovu mravní otázku. V tomto směru je Platón pro negativní platonismus dvojnásob zajímavý: jako metafyzik, resp. zakladatel metafyzického diskursu na jedné straně a jako Sókratův žák, v jehož učení místy intenzivně rezonuje původní filosofické jádro, na straně druhé. Z těchto důvodů podle nás Patočka činí hlavním předmětem „demetafyzace“ platonismus, který současně – s nemetafyzickou sókratovskou korekturou „negativní“ – nechává zaznít v názvu své programové stati i celého projektu.

Interpretace *Negativního platonismu* dovoluje vytvořit si rámcovou představu o charakteru Patočkova negativně-platónského programu a zasadit jej do kontextu soudobé filosofické diskuse. Z výkladových důvodů proto ve druhé kapitole krátce představujeme tři vlivné koncepce, které jsou reakcí na krizi metafyziky a které v tomto smyslu tvoří kontext filosofie negativního platonismu. Jako výklad metafyziky z pozice myšlení založeného na onticko-ontologické diferenci a vědomého si nutnosti transmetafyzického přístupu v epoše nemyšlení bytí se negativní platonismus ocitá v bezprostřední blízkosti Heideggerovy otázky po bytnosti metafyziky zejména z přednášky *Co je metafyzika?* Jako postoj, který programově zdůrazňuje limity předmětného jsoucnu a vědy, sugeruje negativní platonismus afinitu s Jaspersovými úvahami o celku lidského bytí a světa, jenž je přístupný toliko z nepředmětného všeobemkajícího celku bytí, který se otevírá teprve v ne-vědeckém, filosofickém transcendování imanentních (objektivovatelných) modů bytí. Konečně jako filosofie „negativní svobody“ se negativní platonismus na první pohled blíží Sartrově fenomenologické

ontologii z *Bytí a nicoty* a jeho existencialismu z přednášky *Existencialismus je humanismus*. Bližší ohledání zdroje negativity u Sartra a v negativním platonismu nicméně ukazuje, že Sartre, který negativitu ztotožňuje se subjektivním „bytím-pro-sebe“, je spíše než pro negativní platonismus, který negativitu a svobodu zakládá v transobjektivní a transsubjektivní Ideji, určující pro Patočkovu subjektivisticky a existenciálně laděnou koncepci z *Věčnosti a dějinnosti*. Právě této koncepci, která bezprostředně předcházela negativnímu platonismu, je věnována třetí kapitola. Nutno dodat, že k otázce filosofických zdrojů negativního platonismu se ve třetí části, tedy po systematické interpretaci negativního platonismu jako celku, výslovně vracíme.

Na Patočkovu *Věčnost a dějinnost* je možné pohlížet dvojím způsobem: jako na volnou součást širšího projektu „filosofie nitra“, který se centruje kolem pojmů nitro a duch, a jako na svébytný příspěvek do soudobé diskuse k pojmu humanismu. Jako v případě *Negativního platonismu* shrneme své čtení *Věčnosti a dějinnosti* do několika bodů: 1. Ve XIV. kapitole *Věčnosti a dějinnosti* Patočka rozlišuje mezi „ametafyzickým“ a „metafyzickým pojetím světa“. Zatímco ametafyzický přístup rozumí bytí toliko v termínech předmětné danosti, pro metafyzické pojetí je bytí otázkou, která překračuje rámec nitrosvětské objektivnosti. 2. „Metafyzické pojetí světa“ má u Patočky dvě základní verze: metafyziku, na jejímž počátku stojí Platón, a „meta-fyziku“, jejíž výchozí historickou formou je sókratika. Kritérium tohoto rozlišení spočívá ve způsobu, jímž je chápána transcendence: zatímco metafyzická transcendence je pohybem od jsoucná k jsoucím principům jsoucná, „meta-fyzická“ transcendence je dynamikou od jsoucná k ne-jsoucím bytí (člověka). 3. „Metafyzické pojetí světa“ a jeho dvě podoby tvoří rámec, v němž Patočka řeší otázku humanismu. Metafyzika a „meta-fyzika“ totiž zakládají dva určující způsoby humanismu: metafyzika podkládá „eticko-metafyzický“ humanismus, zatímco „meta-fyzika“ „historicko-etický“ humanismus. 3.1. „Eticko-metafyzický“ humanismus vykládá člověka z jiného, základnějšího stupně jsoucná. V tomto smyslu člověku rozumí jako podstatně pozitivní, předem vymezené, hotové, a tedy ahistorické bytosti. Z hlediska teorie hodnot je „eticko-metafyzický“ humanismus objektivismem: člověku nadřazený stupeň jsoucná je současně zdrojem hodnot, jímž se má jednající podřídit. 3.2. „Historicko-etický“ humanismus přistupuje k člověku jako k zvláštnímu, neredukovatelnému způsobu bytí. Člověk je chápán v ostré opozici vůči prosté předmětnosti: na rozdíl od objektivnosti není dán předem, je nedostatkem, který je povolán k tomu, aby se určil. Z axiologické perspektivy je „historicko-etický“ humanismus subjektivismem: vydobývání sebe sama je zároveň tvorbou hodnot. Moderním vyjádřením této verze humanismu je filosofie existence a existencialismus, které představují „návrat k Sókratovi“. 4. Patočkovu vlastní pojetí humanismu je kritickým navázáním na tradici subjektivistického „historicko-etického“ humanismu. Patočka je rozvíjí ve třech historicko-filosofických podobách, a sice jako sókratiku, „historickou esenci“ a „dialektiku negativní afekce a plně pozitivního jsoucná“. Je přitom zřejmé, že učení o „historické esenci“, které je založeno na neodlučnosti lidské esence a existence a které esenciálně určení lidského jsoucná ztotožňuje s jeho existenční strukturou (svoboda, dějinnost, transcendence), a „dialektika negativní afekce a plně pozitivního jsoucná“, která stojí na

koncepti vědomí jako nepřetržité transcendenční dynamiky překonávání předmětných určení, jsou transpozicí Patočkovy sókratiky do pojmového rámce jednak klasické metafyziky, jednak fenomenologické filosofie. Sókratika je pro Patočku z období *Věčnosti a dějinnosti* praformou filosofického subjektivismu, který staví na lidské dějinnosti a konečnosti s důrazným mravním nárokem.

Třebaže *Věčnost a dějinnost* a *Negativní platonismus* spojuje řada styčných bodů, v celkovém zaměření se tyto koncepce významně liší. Zatímco *Věčnost a dějinnost* se výslovně hlásí k subjektivistickému humanismu, *Negativní platonismus* zdůrazňuje, že otázku po člověku je třeba si klást výhradně v souvislosti s otázkou po transobjektivním a transsubjektivním bytí. Je-li smyslem „meta-fyzické“ transcendence z *Věčnosti a dějinnosti* dosažení sféry transcendentální subjektivity, dochází v *Negativním platonismu* k radikalizaci *transcensu*, jímž Patočka nově míří i za oblast subjektivního bytí. (Vzhledem k této změně v Patočkově chápání transcendence a s ohledem na transmetafyzickou povahu negativního platonismu charakterizujeme negativní platonismus v opozici vůči klasické metafyzice a „meta-fyzice“ z *Věčnosti a dějinnosti* pomocným termínem „Meta-fyzika“.) Vzniká-li *Věčnost a dějinnost* pod silným dojmem ze Sartrova *Bytí a nicoty* (což přehledně dokumentují Patočkovy „*Filosofické deníky*“), je *Negativní platonismus* posunem od Sartra k Heideggerovi.

Pro ustavení negativně-platónské Ideje jako smyslodajného (z hlediska předmětného jsoucná) „derealizujícího“ a současně (z hlediska subjektu) „decentralizujícího“ pramene je vedle konfrontace se soudobou ontologicky orientovanou filosofií důležité Patočkovy systematické promyšlení Platónovy filosofie. Z tohoto důvodu věnujeme závěrečnou kapitolu první části přednášce *Platón* ze školního roku 1947/1948, kterou s negativním platonismem pojí časová a věčná souvislost a která představuje Patočkův nejobsáhlejší příspěvek k Platónově filosofii. Tato přednáška nás přitom zajímá z hlediska Patočkova výkladu geneze archetypální platónské metafyziky. V tomto směru spatřujeme jako nejdůležitější následující Patočkovy teze: 1. Místo, z něhož je možné adekvátně přehlédnout a zhodnotit Platónovu filosofii, je původní, neplatónská sókratika, na niž Platón navazuje a produktivně ji rozvíjí. 2. Platónovo založení metafyziky není jednorázovým aktem, nýbrž procesem Platónovy postupné myšlenkové emancipace vůči Sókratovu odkazu, v němž hrají centrální roli úvahy o ideovém jsoucnu. 3. Z hlediska způsobu a míry transformace sókratiky se nabízí platoniku rozčlenit do tří etap. 3.1. První fázi platoniky, již lze označit jako „boj filosofie s nefilosofií“ a která splývá s Platónovými ranými, aporetickými dialogy, prostupuje duch autentického sókratismu. Jejím leitmotivem je distancování se od tradičního *bios*, ať už je určován vztahem k nadlidskému, či naopak k člověku. 3.2. Druhou fází platoniky, jež se odvíjí ve znamení metafyzické transformace sókratiky a již lze přidělit souhrnné označení „všeobecný kosmologický převrat“, tvoří dialogy *Menón* a *Faidón*. Vyústěním Platónovy reflexe podmínek možnosti sókratiky jako filosofického životního pohybu je fundamentum platónské metafyziky – teorie idejí. Na výchozí Sókratovu otázku po dobrém Platón

odpovídá hypostazovaným transcendentním dobrem a rozšiřuje jeho dosah z antropologické na kosmologickou úroveň. V Platónově ideji se skrývá dvojí funkce: veritativní (idea jako zdroj jasnosti) a kauzativní (idea jako příčina, princip věcí). V této fázi Platónovi transcendentálně-ontologický a transcendentně-objektivní smysl ideje zcela splývají. 3.3. Závěrečnou etapu platoniky reprezentuje dialog *Parmenidés*. Její náplní je reflexe ideového světa v jeho samostatnosti, v níž se pozdnímu Platónovi ozřejmují limity sókratiky na jedné straně a relevance presokratovských koncepcí na straně druhé. Oproti předchozí fázi zaznamenáváme posun v Platónově chápání veritativní a kauzativní funkce ideje: jakkoli ani nyní nelze tvrdit, že Platón obě funkce rozlišuje, nově se ukazuje, že mu zcela nesplývají.

Na základě Patočkovy interpretace platoniky se pokoušíme o rekonstrukci geneze negativně-platónské Ideje. Její ustavení podle nás předpokládá na jedné straně zaujmout kritickou distanci vůči sókratice, již *Věčnost a dějinnost* v jistém smyslu absolutizovala, a akceptovat meze jejího filosofického dosahu a na druhé straně vybědnout z paušální kritiky platónské metafyziky a všimnout si jejího filosofického potenciálu. Jakkoli je pro Patočku sókratika revolučním přístupem k člověku, jakousi pra-analytikou pobytového jsoucná, jež předjímá onticko-ontologickou diferencii, svým ryze antropologickým zaměřením není s to vykročit z ontologie člověka do obecné ontologie, neboť otázka po bytí jí bytostně splývá s otázkou po lidském bytí, již lze rozvíjet, jak ukázala *Věčnost a dějinnost*, nanejvýš subjektivisticko-humanistickým způsobem. Naproti tomu ač platonika chybně rozšiřuje sókratiku, když otázku po dobrém chápe jako impuls k obsahové výpovědi, jejíž platnost je možné rozšířit na celé universum, nelze ji odbýt jako pouhou ontiku, jelikož v jejím východisku rezonuje autentická zkušenost bytí, kterou lze v procesu ontologické destrukce – „demetafyzace“ rehabilitovat. V této konstelaci se Patočkovi rýsuje dialektické řešení: neuvědomuje-li si sókratika vazbu otázky po lidském bytí na otázku po bytí vůbec a zastírá-li si platonika „vůli k odpovědi“ skutečný smysl otázky po bytí, je třeba překonat sókratiku (antropologismus) platonikou („kosmologický převrat“) a platoniku (metafyzická tendence) sókratikou (ontologická tendence) a v této překonávající-uchovávací syntéze nechat promluvit jejich společného, leč vposled nepřiznaného jmenovatele – bytí vůbec. V návaznosti na Sókratovo *agathon* a Platónovu „tušenou“ diferenciaci dvou funkcí ideje z *Parmenida* se ukazuje možnost opřít reflexi bytí o „syntetický“, „sókratovsko-platónský“ pojem ideje. Tímto pojmem přitom Patočka v *Platónovi* podle našeho mínění předjímá negativně-platónskou Ideu a ocitá se v bezprostřední blízkosti negativního platonismu.

II

Zahájení projektu negativního platonismu patrně spadá do roku 1950, kdy Patočka začíná pracovat na stejnojmenném programovém textu. O tematické šíři, již hodlal Patočkův projekt pokrýt, referuje v rukopisu dochovaný *Rozvrh negativního platonismu*. V rámci, který je určen „Meta-fyzikou“ Ideje,

chce negativní platonismus vybudovat nejen novou teorii poznání, filosofii organické a anorganické přírody a filosofickou antropologii, ale také vlastní filosofii dějin a etiku. Z těchto velkolepých plánů nicméně sešlo a nejpozději v roce 1958 Patočka svůj program opouští.

Otázku textů pojících se k negativnímu platonismu, již si klademe v první kapitole druhé části, zodpovídáme prostřednictvím rozlišení dvou základních textových vrstev. První vrstvu reprezentují příspěvky tvořící vlastní textový korpus negativního platonismu. Jejich přehled podává především první svazek *Sebraných spisů Jana Patočky – Péče o duši I a Dodatek ke svazku Péče o duši I – Náčrty a zlomky k textu Negativní platonismus*, který je součástí třetího svazku *Sebraných spisů – Péče o duši III*. Druhou vrstvu naproti tomu zastupují na jedné straně texty, které ač nejsou zamýšleny jako explicitní součást Patočkova projektu, tento projekt doprovázejí a spoluurčují, na druhé straně texty, jež nás zpravují o pozadí a okolnostech geneze a vývoje negativního platonismu. Z prací z tohoto okruhu je třeba v první řadě zmínit jednak přednášku *Platón*, jednak Patočkovu korespondenci s brněnským historikem umění Václavem Richterem, publikovanou pod názvem *Dopisy Václavu Richterovi*.

Vlastní textový korpus negativního platonismu předně tvoří dokončené či z větší části vypracované studie, které se jmenovitě vztahují k *Rozvrhu negativního platonismu*. Vedle programové stati *Negativní platonismus* jde o nedokončené pojednání *Problém pravdy z hlediska negativního platonismu* a rozsáhlejší studii *Nadcivilizace a její vnitřní konflikt*. Druhou skupinu textů k negativnímu platonismu představuje trojice dokončených statí, a sice nepublikované studie *Ideologická metoda* a *Kolem Konkrétní logiky* a publikovaná stať *Čas, mýtus, víra*. Konečně třetí okruh negativně-platónských textů zastupují rukopisné fragmenty a náčrty, jako např. *Studie o času I*, *Nicota*, *absolutní pozice a zápor*, *Struktura zjevu objektivního ducha* aj. Už zběžné zhodnocení míry, do níž byl *Rozvrh negativního platonismu* textově vypracován, přitom ukazuje, že negativní platonismus je filosofickým torzem.

V systematické interpretaci filosofie negativního platonismu, která je předmětem druhé kapitoly, se necháváme vést *Rozvrhem negativního platonismu*, který zamýšlený negativně-platónský projekt základně člení do osmi bodů. Těm v naší rekonstrukci odpovídá šest oddílů, jejichž pojmenováním chceme zachytit leitmotiv příslušných tematických částí Patočkovy filosofie. Negativní platonismus se tak v našem čtení postupně ukazuje jako: 1. „Filosofie distinkce“ – myšlení, které v bezprostřední opozici vůči „metafyzické syntéze“ myslí z onticko-ontologické difference („pradiference“). 2. „Filosofie neadekvace“ – myšlení, jež na v „pradiferenci“ založeném rozdílu mezi „Pravdou“ a „pravdami“ odhaluje neadekvátnost člověka vůči celku a předmětnému jsoucnu. 3. „Filosofie nedistance“ – myšlení, které subjektivně rozumí z „trialické“ struktury, resp. z nedistančního poměru k celku a distančního vztahu k objektivitě. 4. „Filosofie nesubstance“ – myšlení, jež přírodní a lidské jsoucno vyjímá z rámce klasického substančního výkladu a nahlíží je prizmatem „nesubstančního historismu“. 5. „Filosofie Jiného“ – myšlení, které možnost časové

dimenzionalitu u člověka podmiňuje transcendenčním výklonem do non-reálného *to heteron* (Idea). 6. „Filosofie odpovědnosti a ‚nové skromnosti‘“ – myšlení, jež z „faktu“ „veliké distinkce“ mezi instrumentální a teleologickou rovinou vyvozuje mravní regulativ pro instrumentální nadcivilizační racionalitu. Každý z uvedených oddílů krátce shrneme.

A. „Filosofie distinkce“

Filosofie negativního platonismu si základně rozumí jako „filosofie distinkce“, tj. jako myšlení, které chce ve výslovné opozici vůči „synkretismu metafyziky“ „rozlišovat“. Činit distinkci v negativním platonismu znamená držet rozdíl mezi objektivitou a „non-objektivitou“, resp. mezi jsouncem na jedné a bytím na druhé straně. V Patočkově požadavku „pradiference“ zaznívá nejen předpoklad, že objektivní jsouncem tvoří celek, ale i přesvědčení, že ne-objektivní celek je člověku nějak přístupný a že význačným způsobem, jak jej lze tematizovat, je filosofie. Negativní platonismus jakožto „filosofii distinkce“ přibližujeme prostřednictvím analýzy tří strukturních momentů negativně-platónské „pradiference“, a sice 1. ontického pólu s důrazem na pojem předmětnosti, 2. pojmu diference a 3. ontologického pólu. 1. Objektivitu podle Patočky základně charakterizuje to, že se nám dává jako smyslově vnímatelná danost, a to způsobem, který umožňuje anticipovat její v danou chvíli neaktuální fáze, a usměrňovat tak její případný vývoj z hlediska našich potřeb. Proti této „pravé“ objektivitě Patočka staví jednak „pseudo-objektivitu“, která se jako objektivita pouze tváří, neboť je sice takřikajíc otevřená „duchovnímu zraku“, a v jistém smyslu tedy zakusitelná, ale nespadá pod kategorii disponibility, jednak „non-objektivitu“, která je vůči objektivnímu jsouncem a „pseudo-objektivitě“ jejich absolutním popřením. „Pseudo-objektivita“ je jedním z atributů, které negativní platonismus v souvislosti s kritikou „metafyzických faktů“ připisuje klasické metafyzice. Absence distinkce objektivit, „pseudo-objektivit“ a „non-objektivit“ pak podle negativního platonismu tvoří podstatu metafyzického myšlení (metafyzika jako „filosofie syntézy“, „synkretismus metafyziky“). To, že objektivita tvoří celek, ukazuje Patočka na více úrovních. Meze objektivit se manifestují v předmětné zkušenosti, která je zavěšena na bezobsažné, negativní zkušenosti celku, v jazyce, jenž předpokládá distanci vůči předmětnému jsouncem (jazykové konvence, analytické patro jazyka, historičnost jazykových a logických soustav), resp. v parciálních, a především čistě transcendujících aktech (nevíra, úzkost, nenávisť), které obřezávají vlastní povahu vědomí jako „elementárního transcendujícího aktu“, tj. jako původního výklonu do bytí-nicoty. 2. Rozdílu obsaženému v onticko-ontologické diferenci nelze podle Patočky rozumět v termínech logické negace: ani *negatio distinctiva* („A není B“ znamená: dvě simultánně existující věci, které jsou částmi téže reality, nejsou totožné, ale odlišné), ani *negatio suppletiva* („A není B“ znamená: A tím, že vstupuje na místo B, B ničí, a rozdíl mezi A a B spočívá v sukcesi rozdílných obsahů), ani „dialektická negace“ (negace teze neznamená její naprosté vyřazení, a negace negace tudíž není návratem k výchozí tezi) nejsou adekvátním vyjádřením „pradiference“, neboť nevykračují z předmětného rámce a mají povahu toliko relativní transcendence od jednoho předmětu či předmětného okrsku k jinému předmětu či

předmětnému okrsku („negace-afirmace“). Onticko-ontologickou diferencí, zdůrazňuje Patočka, je třeba chápat jako diferencí dávající se v absolutním transcendenčním aktu, který za sebou nechává jsoucí v celku. Transmetafyzickým vyjádřením „pradiference“ je v negativním platonismu chórismos jako absolutní předěl bez druhého věcného oboru, jako negace bez afirmace. 3. Není-li bytí jsoucnem a lze-li o jsoucnu říci, že je, znamená to, že bytí není. Z perspektivy kladného a obsahového jsoucího se tedy bytí ukazuje jako bezobsažná nicota. Rehabilitovat bytí tudíž pro Patočku primárně znamená rehabilitovat nicotu v její svébytnosti a předchůdnosti vůči jsoucnu, a to ve výslovné polemice s metafyzickým redukcionismem, který nicotě rozumí ze jsoucna: nelze-li tvrdit, že nicota vzniká (logickou) negací, neboť negace ve všech formách už předpokládá nereálnou scénu, na níž k odlišení jsoucího teprve může dojít, je třeba uzavřít, že negace vzniká na základě nicoty. Autentická nicota se přitom otevírá až v totálně transcendentním aktu jako v Ideji založené distanci od jsoucna vůbec.

B. „Filosofie neadekvace“

V druhém oddílu, v němž rekonstruujeme Patočkovu teorii pravdy a negativní platonismus představujeme jako „filosofii neadekvace“, ukazujeme, že negativně-platónská koncepce pravdy má povahu v „onticko-ontologické neadekvaci“ založené „překonávající-uchováající“ syntézy pozitivně- a negativně-metafyzické teorie pravdy. 1. „Evropská teorie pravdy“ je podle Patočky útvarem, v němž se prolínají a vzájemně soupeří dvě základní pojetí pravdy – pozitivně-metafyzická adekvační teorie pravdy a negativně-metafyzická voluntární teorie pravdy. 1.1. V adekvační teorii je pravda chápána jako správnost, jejíž doménou je soud a jež spočívá v schopnosti reprodukovat v myšlení a řeči věcné stavy na základě rozumové kompetence nahlížet v empirické realitě její ideovou podstatu. 1.2. Voluntární teorie pojímá pravdu jako jasnost, k níž lze dospět toliko aktivitou. 2. Na půdě metafyziky jakožto „filosofie totality“ nemůže být spor adekvační „pravdy-správnosti“ a voluntární „pravdy-jasnosti“, který se naplno manifestuje v logické teorii pravdy, rozřešen. Chceme-li z antinomie adekvačního a voluntárního schématu vybědnout, musíme podle negativního platonismu metafyziku opustit a zaujmout stanovisko „filosofie distinkce“, tj. uvažovat o problému pravdy z perspektivy „pradiference“. 2.1. Z tohoto hlediska se ukazuje, že existuje rozdíl mezi „pravdami“ a „Pravdou“: zatímco „pravdy“ spadají pod věcný obor a jejich nositelem je věda, „Pravda“ je „funkcí“ bytí a jako taková je součástí filosofického podniku. 2.2. Jako bytost neadekvátní předmětnému jsoucnu (žádné předmětné určení člověka plně nevystihuje) a bytí (celku) je lidské jsoucno podle negativního platonismu neadekvátní „pravdám“ i „Pravdě“: „pravdy“ jsou nanejvýš aproximacemi a schematizacemi a „Pravda“ je pro člověka dosažitelná toliko v boji s nepravdou „pravd“. 3. Teprve perspektiva v „pradiferenci“ založené distinkce mezi „pravdami“ a „Pravdou“ umožňuje negativnímu platonismu zhodnotit „pravdu“ a „nepravdu“ adekvační a voluntární teorie. 3.1. Ačkoli pozitivně-metafyzická adekvační teorie na základě chybně vyložené transcendence zavěšuje věcnou adekvaci na adekvaci ideové, v odlišení dvou pater adekvace dává v jistém smyslu zaznít „veritativní funkci“ bytí-Ideje, a tedy diferencí mezi „Pravdou“ a „pravdami“ („pravdy“ si samy nepostačí). V čem

se naopak ukazuje jako neudržitelná, je idea absolutní adekvace: adekvaci negativní platonismus zachovává pouze jako relativní a konečnou předmětnou adekvaci, jíž vzhledem k nezakotvenosti objektivitu v ideové sféře ustavičně hrozí propad do neadekvace a jež právě tímto způsobem manifestuje svou podstatnou a nezrušitelnou neadekvaci vůči „Pravdě“. 3.2. Problém negativně-metafyzické voluntární teorie spočívá v tom, že otázku pravdy redukuje na otázku neopouštějící rámec nitrosvětské objektivitu, a potud zná pouze „pravdy“. Motiv, jež negativní platonismus naopak akceptuje, je důraz voluntarismu na vnitřní sepětí pravdy a nepravdy na pozadí našeho úsilí o pravdu: mezi pravdou a nepravdou neexistuje absolutní cézura, jak soudí adekvační teorie, tj. i nepravda může být (z hlediska pravdy) prospěšná, a naše směřování k pravdě má povahu aktivního zápasu o ni. Co však nelze podle negativního platonismu vzhledem k neadekvátnosti člověka vůči celku očekávat, je to, že boj o pravdu bude kdy definitivně vybojován.

C. „Filosofie nedistance“

Z hlediska otázky po bytí se negativní platonismus dává jako „filosofie distinkce“, z aspektu otázky po pravdě jako „filosofie neadekvace“. Je přitom zřejmé, že „filosofie neadekvace“ je aplikací „filosofie distinkce“ na problém pravdy. Jako odkazovala „filosofie neadekvace“ zpět k „filosofii distinkce“, váže se k „filosofii neadekvace“ jako ke svému nejbližšímu výkladovému zdroji negativně-platónská teorie subjektivitu. Ze srovnání *Negativního platonismu a Věčnosti a dějinnosti* víme, že negativní platonismus prohlubuje *transcensus*, a jakkoli v žádném případě neruší subjektivitu, umísťuje ji „pod“ celek-Ideu. Nový pohled na postavení subjektu Patočka v negativním platonismu prezentuje 1. v zařazení subjektivitu do „trilické“ struktury a 2. v chápání subjektivitu z hlediska pojmového páru „distance – nedistance“. 1. Dvojitá neadekvátnost subjektu znamená, že subjekt není zajištěn ani v objektivním jsoucnu, ani v bytí. Jeho „bezdomoví“ je tedy dvojnásobné a znamená, že údělem subjektu je být hraničním jsoucnem, trvalou dynamikou od předmětnosti k „non-objektivitě“ a naopak. Z této existenční situace subjektu přirozeně plyne, že ontická dualita, založená v subjekt-objektové antitezi, postrádá vypovídací hodnotu, neboť je nutné počítat se třemi termíny vztahu, a tedy s „trilickou“ strukturou: se subjektem a objektem na ontické straně a s celkem na transcendentálně-ontologické straně. 2. Charakterizujeme-li bytí v protikladu k objektivitě jako „non-objektivno“ a je-li možné zaujmout distanci výlučně k předmětnému jsoucnu, ukazuje se, že subjekt je definován dvojitým vztahem – na jedné straně nedistančním poměrem k bytí a na druhé straně distančním poměrem k objektivitě. Jelikož zaujetí distance vůči věci je negativním, transcendujícím aktem, musí být distanční vztah k předmětu, jak bylo v souvislosti s bytím-nicotou jako mocí fundující veškeré negativno vidět ve „filosofii distinkce“, zavěšen na základnějším nedistančním vztahu k bytí. Je-li nedistanční výklon do bytí-nicoty určující pro vztah subjektivitu k věci a současně zakládající pro vědomí jakožto „elementární transcendující akt“, může negativní platonismus tvrdit, že subjekt je svou podstatou nedistančovaným jsoucnem.

D. „Filosofie nesubstance“

Filosofii přírody negativní platonismus rozvrhuje ze „stanoviska lidského klíče“ a „historicky“. Zatímco historicitou přírody Patočka míní její nesubstanční charakter, který vyplývá z faktu, že přírodní jsoucno může být nahlíženo vždy jen z konečné, dějinné perspektivy, a že mu tudíž nelze připisovat ahistorickou podstatu, východiskem od člověka má na mysli přirozenou zkušenost, jež prezentuje přírodní jsoucno v diferenci vrstev. Vrstvy, jež pro nás tvoří přírodu, Patočka charakterizuje rovněž jako „stupnici bytostí“, což říká opět dvojí: o přírodu jde negativnímu platonismu z ontologického hlediska, z perspektivy modů bytí, jež jednotlivým formám přírodního jsoucna náleží; předpokládá se přitom, že člověk není vůči těmto formám indiferentní, že rozlišuje mezi oblastmi, které jsou mu bližší, a těmi, jež jsou mu vzdálenější, a že tak pro něj přírodní jsoucno tvoří stupnici. Proti anorganickému jsoucnu klade negativní platonismus mimolidské a lidské organické jsoucno. Zatímco neživou přírodu charakterizuje acykličnost, bezvztažnost a indiference, mimolidské organické jsoucno sleduje životní cyklus a do určité míry se vztahuje k sobě a ke svému okolí. Tematizací člověka vstupuje negativní platonismus na půdu filosofické antropologie. Jelikož je člověk součástí organické přírody a zároveň je jsoucnem, jemuž je nepřiměřený substanční výklad, rekonstruuje Patočkovu antropologii v souvislosti s negativně-platónskou filosofií přírody pod souhrnným označením „filosofie nesubstance“. Na člověka negativní platonismus pohlíží jako na 1. organické jsoucno, 2. existenci a 3. „spolubytí“. 1. Naše příslušnost k živé přírodě vysvětluje, proč je nám organické jsoucno bližší než jsoucno anorganické. Na této úrovni lze o člověku říci jen to, co o mimolidském organismu na odpovídajícím biologickém stupni. 2. Teprve z perspektivy vazby člověka na Ideu, prostřednictvím níž člověk transcenduje přírodní jsoucno v celku, tj. i „vlastní přírodu“, je možné podle negativního platonismu založit pokus o autentickou antropologii. Má-li si člověk podržet svůj výměr bytosti, jíž se věci nejen ukazují, ale jíž dávají také smysl, jež je schopna dobírat se pravd a tlumočit je v jazyce, pro niž danost není poslední determinantou, musí být podle Patočky v předchůdném vztahu k celku, který jej do jeho lidství teprve uvolňuje. Je příznačné, že antropologickým otázkám rezervuje negativní platonismus ve své osnově až v pořadí šestý bod: nezaujímá-li člověk v negativním platonismu centrální postavení, nemůže primát v Patočkově výkladu přirozeně náležet ani nauce o člověku, antropologii. 3. „Nadindividuální vrstvu“ člověka sleduje negativní platonismus v analýze útvarů, které překračují subjektivní bytí k nadsubjektivní pospolitosti a které Patočka v aluzi na Hegela označuje jako „zjevy objektivního ducha“. Jedná se o činnosti, prostředky a předmětné artefakty, které vytvářejí lidský svět jako odkazovou souvislost, v jejímž centru stojí člověk. Každý útvar tohoto druhu má podle Patočky trojdílnou strukturu, jejíž dominantní stránka, z níž se takový zjev aktuálně dává, předpokládá zbývající dvě potlačené, neaktuální stránky a odkazuje na ně (prostředek je prostředkem pro činnost, jejímž výsledkem je artefakt). Ve všech třech aspektech charakterizujících tyto útvary je přitom přítomna umožňující podmínka ve formě předchůdného výklonu k celku-Ideji: předmětný aspekt (např. chléb jakožto předmět) předpokládá distanční vztah, který je zavěšen na vztahu nedistance vůči bytí; budoucnostní významové hledisko

(např. chléb jakožto prostředek k uspokojení potřeby hladu) je založeno v relativním odstupu od danosti („negace-afirmace“), tj. v parciálním transcendentním aktu, který odkazuje zpět k totální transcendenci, resp. k bytí-nicotě; výrazová stránka (např. chléb jakožto rezultat činnosti pekaře) je historií, jež přes individuální a společenskou rovinu odkrývá celkový rozvrh světa typický pro danou epochu. Patočkův rozvrh ukazuje, že překerní postavení člověka jako dvojnásob neadekvátní bytosti, jako tvora, který touží po absolutní adekvaci („*habere esse*“), a přitom si je vědom nepřekročitelnosti vlastního stínu, není pro negativní platonismus dokladem inferiority lidského jsoucná, průkazem jeho „ontologického neštěstí“, jako je tomu u Sartra; je-li podle Patočky hraniční postavení člověka mezi objektivitou a celkem-Ideou podmínkou možnosti duchovních útvarů, umožňuje *ipso facto* smysluplný lidský svět, který je zase předpokladem člověku přiměřeného, důstojného života.

E. „Filosofie Jiného“

V Patočkově komparativní analýze stupňů přírodního jsoucná se ohlašuje význam času jako hlediska, z něhož rozumíme diferenci způsobů bytí anorganického a organického jsoucná. Zatímco anorganické jsoucná je „v čase“, neboť jako ryzí indiference není ničím víc než střídou absolutních přítomností, organické jsoucná je nejen „v čase“, ale navíc „má čas“, jelikož se vztahuje ke svým životním fázím, jejichž privilegovanou etapu představuje „hotový tvar“. Protože se však tento sebevztah odvíjí v instinktivně předznačeném režimu, ukazuje se organické bytí jako „opakování téhož“, v němž dominantní minulostní dimenze není tím, co je v moci organismu, nýbrž tím, co organismu vládne. V interpretaci negativně-platónské antropologie necháváme problém lidského času úmyslně stranou. Přesto je zřejmé, že tvoří-li člověka rovněž organická vrstva, náleží lidskému jsoucnu i „organický čas“. Minulostní modus bytí, jímž člověk jakožto *animal* počíná život, však podle Patočky není celkem lidského bytí. Lidské bytí totiž definuje nejen přítomnost v kontinuitě s minulým, které se jakožto smysl přítomného přítomným *quasi* zpřítomňuje, nýbrž též přítomnost, jež se v odstupu od danosti distancuje od minulého-odbytého a čerpá smysl z nedistanční dimenze ne-jsoucího bytí jakožto radikálně Jiného. Vazba na Ideu ve smyslu *to heteron* je rozhodujícím momentem negativně-platónské koncepce času. Nebýt této vazby, zdůrazňuje Patočka, neměli bychom ani vědomí časových dimenzí v jejich čistotě, neboť kontinuální biologický čas se odvíjí pouze v dimenzích minulosti a přítomnosti a ani ty nelze odlišit, protože v něm splývají, ani možnost novotvorby a životní obrody, jelikož nemá-li být nové pochopeno jen jako reklasifikace již jsoucího a má-li mít člověk šanci „vyvinut se“ (udělat „tlustou čáru“ za minulostí), musí být rozrušeno časové kontinuum výklonem do Jiného. Fakt, že universum jsoucího může být obohacováno nejen o nové struktury a formy, ale i o nové obsahy, je pro Patočku opět dokladem toho, že objektivní realita netvoří uzavřený celek.

F. „Filosofie odpovědnosti a ‚nové skromnosti‘“

Závěrečný osmý bod *Rozvrhu negativního platonismu* předesílá vypracování negativně-platónské filosofie dějin, resp. té její části, již Patočka nazývá „konstrukce dějin“. Prakticky jediným textem,

kteřý se problematikou podstaty a smyslu dějin z hlediska negativního platonismu zabývá, je studie *Nadcivilizace a její vnitřní konflikt*. Patočkovy úvahy o smyslu dějin, které jsou nesené „velikou distinkcí“ mezi věcností a ne-věcností, prostředky a účely, člověkem jako silou a bytostí potřeby a spotřeby a člověkem jako „exponentem non-reálna“, jednoznačně odkazují k myšlenkovému jádru negativního platonismu, jímž je „filosofie distinkce“. Základ Patočkovy „konstrukce dějin“ z *Nadcivilizace* tvoří po našem soudu následující teze: 1. Průlom do dějin předpokládá proměnu postoje společnosti k vlastní tradici, která musí přestat vystupovat jako odevždy daný a absolutně sankcionující, tj. otázky nepřipouštějící, rámec a nabýt rozměru minulosti, jež sice i nadále spoluurčuje individuální a společenský život, ale vůči níž je možné zaujmout kritickou distanci, a dát tak průchod kreativitě a novotvorbě. Tento průlom je totožný s přechodem od tzv. primitivních společenstev (kultur), založených na mýtu, k civilizacím s náboženským jádrem. 2. Ačkoli každá civilizace pozvedala universální nárok, žádné se jej nepodařilo naplnit. Vedle omezenosti fyzických sil bránil universálnímu prosazení civilizací náboženský iracionalismus. 3. Snaha naplnit požadavek universalismu stojí za historickou proměnou civilizace v nadcivilizaci. Protože hlavní překážka expanze civilizace spočívala v jejím iracionalismu a nedostatečném zvládnutí přírodních zdrojů a sil, orientuje se nadcivilizace ve své výchozí a základní verzi, moderantismu, na to, co je instrumentálně racionalizovatelné, tj. na oblast věcnosti, a naopak vědomě rezignuje na otázky účelů a smyslu. 4. „Vítězné tažení vědy“ problematizuje moderantní nadcivilizaci: z hlediska radikální verze nadcivilizace se moderantní nadcivilizace ukazuje jako nedomyšlená, neboť chtěla být víc než civilizace, ale tím, že rezignovala na otázky celkového smyslu, je ve skutečnosti míň než civilizace. Souběžně s nadcivilizačním radikalismem, pro nějž je vědecká racionalita nejen universální, ale i totální, tj. schopná zodpovědět otázky účelů, vzniká na podloží moderantismu konzervativní verze nadcivilizace, která chce nadcivilizaci vrátit na civilizační úroveň. 5. Ani v radikalismu, v němž jsou uplatňovány věcné přístupy v oblasti nad-věcnosti, ani v konzervatismu, který usiluje o regulaci věcné sféry prostřednictvím tradice a náboženství, není respektována „veliká distinkce“, „pradiference“ mezi celkem a částmi, tj. sférou účelů a sférou prostředků. V této vnitřní inkonzistenci radikalismu a konzervatismu, jakož i v jejich vzájemném konfliktu uvnitř nadcivilizace se skrývají hlavní důvody, proč se racionální nadcivilizace nemůže definitivně a universálně prosadit. 6. Jakkoli se Patočka nemůže identifikovat s žádným z historických provedení moderantismu, neboť pro všechny moderantní formy je určující pochopení „veliké distinkce“ pouze v metafyzickém smyslu („onticko-ontologická syntéza“), idea moderantismu, založená na netotálnosti, dělbě funkcí, separátnosti, pluralitě a konečnosti, tj. na takovém vidění světa, které „rozlišuje“, je mu nejbližší. Další osud moderantní nadcivilizace záleží v tom, nakolik a zda bude tato nadcivilizace schopna vyvažovat a usměrňovat myšlenkové tendence vracející ji na civilizační úroveň a uplatňovat instrumentálně-racionální princip pouze a právě tam, kde uplatňován má být. 7. Za stavu, kdy se moderantismus vychyluje radikálním směrem a kdy lze hovořit o vědotechnické revoluci nemající v dějinách lidstva obdoby, se Patočkovi ukazuje nutnost usměrňovat z hlediska ideje moderantismu

princip instrumentální racionalizace. Z tohoto důvodu negativní platonismus požaduje odpovědnost a skromnost ve vztahu k technovědě a její produktům: vědotechnická racionalizace dosahuje netušených výsledků („atomový věk“), a mnohem více než kdykoli předtím je tedy nutná odpovědnost při využívání naakumulovaných sil; princip racionalizace je svou povahou expanzivní, a proto je nezbytná skromnost v jeho uplatňování, jež bude bránit vědotechnice expandovat do jí nepřiměřené sféry účelů a smyslu.

III

Ve druhé kapitole první části jsme představili tři důležité filosofické koncepce, které spoluutvářely myšlenkový kontext projektu negativního platonismu. Přestože oprávněnost tohoto kroku byla implicitně zřejmá už ze způsobu, jímž Patočka koncipuje svou programovou stat', explicitně ji můžeme posoudit až nyní, kdy máme k dispozici interpretaci negativního platonismu v celku.

Negativní platonismus a Heidegger: 1. Deklaruje-li Heidegger, že „zapomenutost (na) bytí“ je třeba konečně vzít vážně, a chápe-li klasickou metafyziku jako kvintesenci takové zapomenutosti, musí si přirozeně klást otázku po metafyzice a teprve jejím prostřednictvím může nechat promluvit nepřiznaný, protože zapomenutý předpoklad metafyzického myšlení – bytí. Co přitom Heidegger vyhledává jako obecný úkol, před kterým stojí myšlení rozumějící si z onticko-ontologické diference, Patočkův negativní platonismus v jistém smyslu *in concreto* naplňuje. I záporný platonismus si totiž uvědomuje, že je-li metafyzika určujícím způsobem západního myšlení, nelze ji překonat jinak než hlubokou meditací nad „věci metafyziky“, která v tázání po předpokladech metafyzického myšlení z tohoto myšlení vykračuje. Potud je negativní platonismus, stejně jako tomu bylo u Heideggera, moderm hraničního myšlení, které myslí ze „základu metafyziky“, a tedy nemetafyzicky, neboť základ metafyziky není vlastní metafyzikou, a současně vždy s ohledem na metafyziku, jelikož myslet ze základu metafyziky znamená být s metafyzikou neustále konfrontován. Tento hraniční, přechodný charakter se promítá nejen do Heideggerovy a Patočkovy terminologie, ale i do samotného označení Patočkova projektu: klade-li si Patočka otázku po metafyzice a ztotožňuje-li na základě odpovědi na ni paradigmatickou metafyziku s Platónovým učením, vyjadřuje „negativním platonismem“ jednoduše úděl hraničního myšlení, myslícího z nemetafyzického základu („negativní“) metafyziky („platonismus“). 2. Úkol myslet metafyziku spadá u Heideggera vjedno s nutností akceptovat „nadvládu jsoucího“, jejímž smyslem je (sebe)odepření bytí. Z tohoto důvodu vystupuje v Heideggerových úvahách do popředí ontologický fenomén nicoty jako „umožňujícího základu“ ontických fenoménů, a potud rámec myšlení, které se rozpomíná na „zapomenutost (na) bytí“. Úsilí rehabilitovat svébytnost nicoty a její fundující úlohu tváří v tvář metafyzice, jež svou absolutizací „vidového“ aspektu bytí a z ní vyplývajícím objektivismem ztratila smysl pro Nic, charakterizuje také negativně-platónské úvahy o „nicující“, „derealizující“ („odpředměňující“) moci ne-*jsoucí* Ideje

ve vztahu k lidskému životu. 3. Nechat se „obmyslet“ nicotou znamená pro Heideggera i Patočku učinit z nicoty poslední úběžník filosofického tázání v jeho plné tematické šíři, tedy včetně otázky po člověku. V obou těchto ontologických, resp. Meta-fyzických rozvrzích přitom rezonuje specifická lidského jsoucna, již Heidegger i Patočka základně spatřují ve vazbě člověka na bytí a bytí na člověka. Oproti *Věčnosti a dějinnosti*, která se chce do určité míry řadit po bok Heideggera pod egidou subjektivismu, nalézá negativní platonismus k Heideggerovi adekvátnější vztah, když dopřává sluchu celkově problematizujícímu nároku, který Heidegger spojuje s Meta-fyzickým tázáním a který zasahuje též subjektivitu. 4. Negativní platonismus nesdílí tezi Heideggera po „*Kehre*“, podle níž jsou dějiny (ne)myšlení bytí, jejichž důležitou etapu představuje metafyzika, toliko dějinami sebeukazování, resp. sebeodpírání bytí, v nichž je člověku koneckonců vyhrazeno místo pouhého „čekatele“. Ani Patočka samozřejmě nesouhlasí s tím, že by bytí bylo čímsi, co je člověku k dispozici; odmítá však tuto radikalizaci, danou obrácením perspektivy, z níž pozdní Heidegger přistupuje k otázce bytí, jelikož v ní spatřuje uvrhnutí člověka do neakceptovatelné „vydanosti“ a „pasivity“. Jakkoli je místo člověka „pod“ celkem, a nikoli „nad“ ním, o celek je třeba podle Patočky sókratovsky usilovat, tj. aktivně se do boje o bytí-Pravdu zapojit. Důležitou roli v tomto směru rovněž sehrává Patočkův požadavek držet se ve fenomenologicky kontrolovatelném rámci. 5. Přestože se Patočka s Heideggerem setkávají v přesvědčení o určující úloze Řeků ve vývoji filosofického myšlení, tj. v hellenocentrické orientaci, jako rozhodující v tomto vývoji vidí vždy jinou etapu řecké filosofie. Vlastní filosofický pohyb Patočka nachází teprve u Sókrata a v sókratovsko-platónské dynamice, což Heidegger, který je naopak poután presokratiky, nečiní. To přitom *explicite* souvisí s očekáváními, která Patočka na rozdíl od Heideggera s filosofií *in genere* programově spojuje (mravní nárok, filosofie ve službách životu). 6. Na rozdíl od Heideggera, podle něhož náleží každodennost k formální ontologické skladbě bytí pobytového jsoucna, a tudíž je od takového jsoucna neoddělitelná, přistupuje negativní platonismus ke každodennosti z mravního hlediska jako k inferiorní formě života, již je třeba překonat. Dokladem možnosti uskutečnit tento úkol je podle Patočky Sókratés. 7. Jakkoli lze mezi oběma filozofy nalézt shodu v chápání časových dimenzí jako různých rozvrhů časového světa a třebaže oba trvají na primátu budoucnosti z hlediska autentického dění pobytu a časové bytí rezervují pouze pro lidské bytí, upozorňujeme na výrazný rozdíl v těchto pojetích. Pro Patočku má přítomnost povahu konfliktu mezi minulostí (světem rozhodnuté reality) a budoucností (světem tvůrčích možností) a smyslem budoucnosti je tvorba nového jako toho, co nemá v minulém veskrze žádnou obdobu. Zcela jinak je tomu ovšem u Heideggera, který vztah autentické existence k budoucímu zapojuje do služeb převzetí a obnovy minulého a tím nechává zaznít podstatné sepětí časových dimenzí, resp. extázi, a nikoli jejich kontrapozici.

Negativní platonismus a Jaspers: 1. S Jaspersem spojuje negativní platonismus důraz na činnou stránku lidského bytí s etickým nárokem. Mravní existence přitom není pro Jasperse ani pro Patočku toliko sebevztahem, ale současně a základněji vztahem k transcendenci, resp. k Ideji, již je člověk sám sobě darován. Transcendence a Idea jsou pro oba filozofy způsobem, jak zachytit celek

bytí, který nelze ztotožnit ani se subjektivním, ani s objektivním bytím. 2. Jako důležitý se jeví důraz, který oba autoři kladou na meze objektivního jsoucna, a potud hranice vědeckého přístupu ke skutečnosti. To, že předmětnost netvoří celek, Jaspers a Patočka opakovaně dokládají. Shodují se nicméně i v tom, že vědě navzdory její necelkovosti v žádném případě neodnímají legitimitu. Věda je však pro oba legitimní potud, pokud ctí, že nemůže být posledním slovem v otázce bytí. Oba konečně vyjadřují i požadavek vzájemné spolupráce mezi vědou a filosofií: podle Jasperse je věda pro filosofií důležitá, neboť její poznatky jsou šiframi, v nichž se ozývá transcendence, a filosofie pro vědu, protože je upomínkou na sféru, již si nelze zajistit objektivními prostředky, u Patočky se filosofie promítá do otázek vědecké metodologie a věda jako stvrzení neodvolatelnosti objektivního jsoucna brání filosofií před subjektivně-idealistickými excesy a nastavuje kritické zrcadlo metafyzickému pseudoobjektivismu. 3. Oproti Jaspersovi negativní platonismus nechce a jako myšlení překonávající metafyziku ani nemůže přijmout Kantův filosofický rámec za vlastní. Patočkovou ctižádostí je nejen filosofovat, ale též vytvořit filosofií, na což Jaspers svým moderním kantovstvím podle Patočky vposled rezignoval. 4. Patočka obecně vzato nechce tvořit lečjakou filosofií, nýbrž filosofií „jednotnou“, tj. filosofií, jež se bude s to z určitého filosofického „základu“ vyrovnat se všemi stěžejními filosofickými otázkami. *Rozvrh negativního platonismu* přitom jasně ukazuje, že o jednotnou filosofií šlo Patočkovi rovněž v negativním platonismu, přičemž „základem“ mu měl být pojem Ideje. Jaspers naopak možnost takové filosofie vylučuje, neboť „filosofický systém“ je podle jeho názoru neadekvátním vyjádřením „živého“ filosofického myšlení. 5. Patočka odmítá Jaspersův existenciální relativismus. Z tohoto důvodu počítá s negativním vodítkem praxe, jehož prostřednictvím se domnívá zajistit mravní závaznost, a přitom se vyhnout metafyzickému objektivismu. Pramenem tohoto vodítka ve formě „vědoucího nevědění“ (víme jen to, že žádný předmět není celkovému smyslu přiměřený) je v negativním platonismu Idea jako transcendentálně-ontologický úběžník lidské praxe.

Negativní platonismus a Sartre: zatímco pro *Věčnost a dějinnost* je Sartre do jisté míry určující, neboť ač se Patočka vůči jeho „fenomenologické ontologii“ vymezuje, rámcově sleduje tentýž meta-fyzický směr, negativní platonismus se vydává Heideggerovou cestou, a Sartre proto ustupuje do pozadí. Jakkoli však Sartre nevykračuje z meta-fyzického subjektivismu („radikálního antropologismu“), když *transcensus* zastavuje v bytí-pro-sebe, které je jakožto nicota pramenem negativní svobody, domníváme se, že i tak zůstává pro Patočku filosoficky přitažlivý svým důrazem na radikální svobodu člověka a její korelát ve formě odpovědnosti, který Patočka – ovšemže už v jiném filosofickém rámci – opakuje.

V druhé kapitole třetí části předkládáme kritiku negativního platonismu. Spíše než na dílčí pochybení se přitom soustředujeme na otázku, zda problém negativního platonismu nespočívá na nějaké základní úrovni. Postupně dospíváme k následujícím závěrům: 1. Filosofie negativního platonismu je sice fragmentem, avšak takovým, který umožňuje učinit si představu o Patočkově projektu jako celku. 2. Na negativní platonismus lze pohlížet jako na sumář způsobů, jimiž se Idea

promítá do života člověka a společnosti a umožňuje jej v jeho bohatství a šíři. Jelikož Patočka sleduje jeden a týž interpretační směr od člověka k Ideji, je jeho negativní platonismus konzistentní a koherentní filosofickou pozicí. Na druhou stranu může základní výkladová linie, o níž se Patočka opírá ve všech příspěvcích k negativnímu platonismu, působit dojmem opakování, v němž se poněkud ztrácí moment překvapení. 3. Svět, který před nás Patočka staví v negativním platonismu, je podivným světem, v němž nepřátelské, protože člověka si usurpující věci mají hodnotu potud, pokud jsou v dynamice lidského sebeuskutečňování negovány, v němž zvířata tupě sledují svou instinktivní výbavu bez možnosti překročit úzký okrsek, do něhož jsou vsazena, a v němž je člověk v zajetí „frenezie změny“ a sebemenším zastavením dává všanc svou těžce vydobývanou integritu, jakkoli ví, že to nejpodstatnější je mu trvale zapovězeno. Proč tomu tak je, sledujeme na dvou rovinách.

3.1. Rovina filosofické motivace: Patočka si zcela nepochybně uvědomuje, že objektivita má i svou kladnou stránku, spočívající v tom, že člověku, který je dvojnásob neadekvátní bytostí, může poskytovat oporu. Je-li však člověk jsoucnem s tendencí „propadat světu“, hrozí podle Patočky, že této opory bude nadužívat a zneužívat, a že si tak vposled porozumí věcně, čímž zastře svou radikální diferencí vůči předmětnému bytí. Proto Patočka programově vede své čtenáře *od* předmětného světa, když jej líčí jako „nepřátelskou mocnost“, *k* ne-jsoucí Ideji, na niž se pro jsoucí zapomíná, a očekává, že tento řízený (sókratovský) „odvrat“ člověku spíše umožní nalézt jemu přiměřené místo „mezi“ objektivním universem a Ideou.

3.2. Rovina „onticko-ontologické disjunkce“: onticko-ontologická diference pochopená jako „onticko-ontologická disjunkce“, v jejíž mezích se negativní platonismus pohybuje, Patočkovi neumožňuje vykročit z kontrapozice „atrakce – repulze“, jež v negativním platonismu charakterizuje náš možný poměr k objektivitě: buď se na bytí pro jsoucno zapomíná, a není tak respektována „distinkce“ („atrakce“), nebo se musí „zapomenout“ na jsoucno ve prospěch bytí, aby byla „distinkce“, resp. primát jejího ontologicko-transcendentálního pólu ctěn a vystoupil do popředí („repulze“). Je-li podle Patočky předmětem ne-filosofické vědy jsoucno jako „ontické minus“ („pouhé jsoucno“), zatímco bytí je jako „ontologické plus“ věcí ne-vědecké filosofie, je zřejmé, proč pro sebe negativní platonismus rezervuje bytí a proč se mu věci ukazují „jako by nebyly“, a *animalia*, „jako by nežila“. Také do „onticko-ontologické disjunkce“ negativního platonismu se nicméně promítá Patočkova filosofická motivace, která tentokrát spočívá ve snaze ubránit existenci autonomní filosofie na pozadí zániku metafyziky a dominantního postavení vědotechniky. Problém negativního platonismu je však možné vidět i z druhé strany, ze strany bytí. Patočka vyšel ze správné intuice, jejímž vyjádřením je onticko-ontologická diference. Přílišným důrazem na primát bytí, jakkoli dobře míněným, nicméně „roztrhl“ souvislost mezi jsoucnem a bytím. Tím v jistém smyslu „ztratil“ předmětné jsoucno i mimolidskou organickou přírodu a z člověka učinil transparentní, poněvadž nijak obsahově neurčený pohyb. Patočkův výklad se odvíjí ve směru od člověka k Ideji, a ačkoli je Idea jako podmínka možnosti zjevnosti jsoucna pro negativní platonismus „plusem“, zůstává jako ne-jsoucí a ne-zjevná v linii výkladu od jsoucna k bytí veskrze negativní. Protože se Patočka chce pohybovat na fenomenologicky vykazatelné půdě, nemůže zvolit opačnou perspektivu od bytí k jsoucnu, jak to

učinil Heidegger po „obratu“, neboť filosofovat z od jsoucna odtržené Ideje by se rovnalo svévoli. Důsledkem této situace je, že i když má Idea „pozitivní“ ontologický rozměr, jediné, co o ní může Patočka říci, je: „Nic“. Tím se ovšem připravuje o půdu pro jakoukoli další fenomenologicko-ontologickou tematizaci „celku“. Souhrnně řečeno, ukazujeme, že negativní platonismus v jistém smyslu ústí do dvojí „ztráty“: posunutím onticko-ontologické diference do podoby „onticko-ontologické disjunkce“ Patočka „pozbyvá“ jsoucno a zároveň „přichází“ o fenomenologicky tematizovatelné bytí. „Roztržka“ mezi bytím a jsoucnem přitom prochází celým negativním platonismem a jejím důsledkem je rovněž Patočkově abstrahování od časoprostorové souvislosti a zkoumání času v jeho „samostatnosti“ a doslova nulový ohled na tělesnost. Zdá se nám, že je to nakonec východisko od platónské, vůči světskému jsoucnu *separované* (*chórismos*) ideje, které stojí v základu Patočkovy Meta-fyzické „roztržky“ mezi jsoucnem a bytím-Ideou, a které je tak zodpovědné za všechny uvedené obtíže. Je-li tomu skutečně tak, spočívá problém negativního platonismu v samotném srdci Patočkova projektu. 4. V Patočkově důrazu na *aktivní* přístup k celku spatřujeme dva problémy. 4.1. Patočkou zdůrazňovaná aktivita vůči celku-bytí sugeruje metafyzický voluntarismus, jakkoli Patočka kategoricky vylučuje možnost celku-bytí se zmocnit. 4.2. Proti Patočkovi mluví jeho vlastní interpretace Platóna, v níž tvrdí, že Platónova kladná a obsahová odpověď na Sókratovu otázku, tedy sám základ, na němž se podle Patočky ustavila metafyzika, není vposled dílem Platónova rozhodnutí, nýbrž výsledkem plynoucím z obecného řeckého pojmání, pro něž bytí znamená přítomnost. Tento závěr je nejen neslučitelný s Patočkovou představou angažovaného poměru k „absolutnu“, ale rovněž problematický ve vztahu k Sókratovi: myslí-li řecké myšlení pod ontologickým měřítkem přítomnosti a stálosti a byl-li Sókratés Řekem, proč tímž způsobem nemyslel i on, kde získal duchovní energii, díky níž vykročil z „uzpůsobenosti řeckého myšlení“ a opřel bytí člověka o *nepřítomné* a *nezpřítomnitelné agathon*? Patočkův Sókratés v tomto směru vypadává z kontextu řeckého života, což problematizuje záměr Patočkovy přednášky *Sókratés* pojímat jej jako historickou osobu. 5. Protože Patočka vidí člověka daleko spíše na straně Ideje než na straně předmětnosti, dokáže snáze upozornit na bytostnou vázanost lidského života na ne-jeoucí, transobjektivní a transsubjektivní celek. Zkušenost celku je konstitutivní též pro negativně-platónský pojem jednání, o jehož rekonstrukci se v návaznosti na Heideggerův pojem jednání z *Bytí a času* v závěru kapitoly pokoušíme.

V závěrečné kapitole třetí části a potažmo celé práce se snažíme odpovědět na čtyři otázky: 1. Co Patočka míní „poněkud větší věcí“, o níž informoval v jednom z listů V. Richtera a již hodlal na konci 50. let nahradit projekt negativního platonismu? 2. V čem nová koncepce záleží? 3. Jaký je její vztah k negativnímu platonismu? 4. Jaké důvody Patočku přiměly opustit negativní platonismus a nakolik se kryjí s naší kritikou? 1. Domníváme se, že k problému „poněkud větší věcí“ je vhodné přistupovat ze dvou hledisek. První hledisko zachycuje otázka, co Patočka na konci 50. let míní „poněkud větší věcí“, druhé hledisko pak otázka, co touto „větší věcí“, v níž se Patočkův systematický zájem přetavil v dlouhodobě rozvíjený projekt, nakonec fakticky bylo. Na první otázku odpovídáme

Patočkovou „konceptí prostoru“ obsaženou v pojednání *Prostor a jeho problematika* z roku 1960, na druhou otázku pak „konceptí pohybu“, již Patočka navázal na svou disertační práci *Aristotelés, jeho předchůdci a dědicové*. Ačkoli je „koncepte prostoru“ co do rozsahu a významu nesrovnatelná s projektem negativního platonismu, neboť spadá spíše do kontextu uměnovědných diskusí mezi Patočkou a Richterem a Patočka ji záhy opouští, bylo to právě toto pojetí, jímž chtěl Patočka překonat perspektivu nastolenou negativním platonismem. Z tohoto důvodu se v dalším soustředíme právě na ně.

2. „Konceptí prostoru“ přibližujeme prostřednictvím interpretace třetí kapitoly Patočkovy studie *Prostor a jeho problematika*: 2.1. Otázku po prostoru jako objektivní pořádkové formě a vztahovém schématu je podle Patočky nutné převést na transcendentální otázku po podmínkách možnosti takového prostoru. 2.2. Z této perspektivy se ukazuje, že „vybudovaný“ prostor je výsledkem (inter)subjektivního aktu „budování“ – pohybu vztahování a „vyčleňování“ jakožto vytyčování hranic původně nediferencovaných, neindividuovaných věcí tvořících periferii světa –, který podle Patočky splývá s vlastním bytím subjektu. 2.3. Tvrdí-li Patočka, že bytí subjektu spočívá ve vztahování, chce tím říct, že subjektivní bytí je *vždy už* „osloveno“ a v kontaktu s něčím od sebe odlišným, že je v původně neobjektivním a neteoretickém, protože „afektivně-volním“ a tělesném styku, který se *vždy už* odehrává „uvnitř“, v „prarámci“, pro nějž Patočka volí označení „svět“. 2.4. Teprve toto „bytí-uvnitř“ jakožto „bytí-ve-světě“, které má u Patočky charakter personální struktury „já–ty–ono“, resp. „já–ty(my)–ono(vy)“, neboť je pohybem z centra světa („blížkost“) k jeho periferii („vzdálenost“, „cizota“) a naopak, subjekt uvolňuje k tomu, aby byl vůbec s to s něčím vejít ve styk, tj. aby byl vůbec někým či něčím osloven a skrze oslovení se individuoval, jakož aby i sám oslovoval „ne-já“ a podílel se naopak na jeho individuaci, a potud budoval „předprostorové“, „životní“ vztahy („před–za“, „nahore–dole“), jejichž poměrně komplikovaná objektivace a schematizace teprve tvoří to, co „zprvu a většinou“, jako dědicové novověkého mechanismu, chápeme pod pojmem prostor.

3. Z následného srovnání této koncepte s negativním platonismem vyplývá: 3.1. Pojem Ideje Patočka nahrazuje pojmem světa. 3.2. Je-li v nové koncepci svět tvořen centrem, tj. reciprocitou a solidaritou „já a ty“, resp. „my“, a periferií, tj. distancí a „nepřátelstvím“ horizontu nerozlišeného „ono“, resp. „vy“, je nové pojetí světa podstatně širší než koncept světa v negativním platonismu, kde se světem míní toliko lidský, zvladatelný svět jako řetězec významových poukazů uzavírající se v pobytovému jsoucnu. Je zřejmé, že radikální transcendenci (nezjevný základ všeho zjevného), již Patočka spojoval s Ideou, nyní „vkládá“ do pojmu světa, který ve formě „ono“ jako „nerozlišeného zákrytu“, „nekonečna v zákrytu“ radikálně transcenduje subjekt jakožto vztahování odehrávající se *vždy už* „uvnitř“. 3.3. Přejdem od Ideje ke světu se mění metodologický důraz: od fenomenologické *ontologie* negativního platonismu Patočka přechází k *fenomenologické ontologii* světa. To s sebou primárně nese opětovné vyzdvižení úlohy subjektu, již negativní platonismus akcentem na onticko-ontologickou diferencii záměrně upozadoval, ačkoliv ani v nové koncepci subjekt samozřejmě nevystupuje jako poslední základ skutečnosti. 3.4. Je-li bytí subjektu Patočkou nově pochopeno jako vztahování či „vydělování“, které má povahu pohybu (z centra k periferii a nazpět), může oproti

negativnímu platonismu do popředí vystoupit tělesná stránka lidského bytí. 3.5. Pochopení lidského bytí jako „bytí-ve-světě“, které má své centrum, resp. nejbližší okolí s okruhem důvěrně známých možností, Patočkovi umožňuje člověka zakotvit, dát mu zázemí, domov. To je přitom zcela jiná situace než v případě negativního platonismu, v němž bylo daleko více než domov zdůrazňováno bezdomoví člověka, a to dokonce dvojnásobné. 3.6. Přejdem ke světu se u Patočky citelně proměňuje postavení věcí v kontextu lidského života. Měla-li věc v negativním platonismu primárně hodnotu potud, pokud byla v transcendenční dynamice lidského sebenalézání negována, ukazují se nyní pozitivní rysy věčnosti. Věci nejsou primárně tím, s čím subjekt soupeří, ale tím, co spoluvytváří domov, o co se subjekt opírá, když čelí převaze neindividuovaného „ono“, co zakládá subjektivní orientaci ve světě (Patočkovo „ty“ může být osobou, ale i věcí; „tam“ je původnější než „zde“), čím je subjekt oslovován a co mu pomáhá se individuovat, k čemu má subjekt jako tělesné „bytí-ve-světě“ v jistém smyslu afinitu. 3.7. Nová koncepce je nabouráním radikálně časového rozvrhu negativního platonismu. Je to nyní „životní prostor“, jemuž patří primát, resp. tělesné a prostorové bytí „uvnitř“, které zakládá časové vědomí. 4. Ve čtyřech základních ohledech, jejichž společným jmenovatelem je nahrazení pojmu Ideje pojmem světa, se po našem soudu Patočkova koncepce „bytí-ve-světě“ liší od negativního platonismu a v týchž ohledech se nám zdá být vzhledem k výhradám, které jsme vůči negativnímu platonismu vznesli, přiměřenější než předchozí negativně-platónský pokus: 4.1. Přichází s adekvátnějším pojetím věci: věc může být oporou, aniž by si subjekt nutně podmaňovala („zvěcnění subjektu“); současně může být součástí lidského života, aniž by si subjekt nutně musel podmaňovat ji („subjektivizace věci“), neboť jako „*perspektiva na všechny ostatní věci*“ v sobě nese trvalou upomínku na vlastní světské bytí. 4.2. Dává tušit možnost adekvátnějšího pojetí mimolidské organické sféry. 4.3. Tematizací lidské tělesnosti a prostorovosti, zapuštěním subjektu do sítě intersubjektivních vztahů a smyslem pro „průměrné“ stránky a potřeby lidského života výrazně narovnává obrázek člověka z negativního platonismu. 4.4. Opuštěním záporné Ideje ve prospěch světa uvolňuje pole pro další fenomenologicko-ontologické analýzy. Nelze samozřejmě s jistotou tvrdit, co měl Patočka na mysli, když projekt negativního platonismu označil za „nepochopitelnou naivnost“. Vzhledem k charakteru rozdílů mezi negativním platonismem a novou koncepcí „bytí-ve-světě“ se však snad můžeme domnívat, že za tímto nepříznivým hodnocením a odklonem od negativního platonismu nakonec stály především důvody, které s těmito diferencemi a potažmo s našimi námitkami bezprostředně souvisí.

Projekt negativního platonismu charakterizují tři důležité rysy, které jej odlišují od jiných Patočkových pokusů: 1. Jde o první koncepci, v níž Patočka opouští – a jak je patrné z jeho dalšího vývoje, natrvalo – rámec subjektivistické filosofie. 2. Jedná se o první Patočkův projekt, který má takřka čistě ontologickou povahu a který je v tomto směru ze všech Patočkových koncepcí nejvíce heideggerovský. 3. Je první a podle všeho i poslední Patočkovou filosofií, která je *fakticky* rozvržena jako velký filosofický systém, jenž chce být odpovědí na všechny stěžejní filosofické otázky. Ačkoli ji

Patočka opouští ve výrazně rozpracované podobě a třebaže i nadále bude pomýšlet na „jednotnou filosofii“, která z jednoho „základu“ odvodí reflexi celku skutečnosti, už nikdy – soudě podle dochovaných textů, které jsou k dispozici – svou koncepci nerozvrhne tak systematicky a všestranně, jak to učinil právě v negativním platonismu. Z uvedených „prvenství“ je po našem soudu zřejmé, že negativní platonismus má v kontextu Patočkova díla svoje svébytné a nezastupitelné místo. Patočkova schopnost bezprostředně a erudovaně reagovat na soudobý filosofický vývoj navíc negativní platonismus řadí k filosofickým počínům evropského formátu.

Publikační činnost

„Negativní platonismus“ jako případ sókratismu, in: Filosofický časopis, 58, 2010, č. 5, str. 753–756.

Patočkův postup od subjektivismu Věčnosti a dějinnosti k filosofii a subjektivní ideje v Negativním platonismu, in: Reflexe, 48, 2015, str. 57–82.